

Opis źródła:

De institutione puerorum regalium, czyli *O wychowaniu dzieci królewskich* to dzieło francuskiego dominikanina Wincentego z Beauvais. Traktat powstał około 1245 r., kiedy jego autor pełnił funkcję wychowawcy synów Ludwika IX Świętego. Autor rozwinął ogólne zasady wychowania. Zabarwiony ascetycznie duch tego dzieła jest zgodny z powszechnymi zapatrywaniami wieków średnich. Wincenty najlepszego środka prowadzącego do pokory, czyli według niego najważniejszej cnoty nauczyciela i ucznia, widział w karach cielesnych¹.

Miejsca wydania:

Wincenty z Beauvais, *De institutione puerorum regalium*, 1481.

Kot S., *Źródła do historii wychowania*, t. 1, Kraków 1929, s. 119–122.

Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej, t. 1: *Od wychowania pierwotnego do końca XVIII stulecia*, wybór i oprac. S. Wołoszyn, red. tomu A. Rutkowska, Kielce 1995, s. 160–163.

Tekst:

Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej, t. 1: *Od wychowania pierwotnego do końca XVIII stulecia*, wybór i oprac. S. Wołoszyn, red. tomu A. Rutkowska, Kielce 1995, s. 160–163.

DE INSTITUTIONE PUERORUM REGALIUM

DZIEWIĘĆ PRZYCZYŃ DOBROWOLNEGO PRZYJMOWANIA KARY

Jak rodzice lub nauczyciele mają z miłością stosować do dzieci karzącą dyscyplinę, tak i te dzieci powinny ją znosić z cierpliwością. A mianowicie **dziewięć jest przyczyn**, które zachęcać je mają do obojętnej i dobrowolnego przyjmowania kary, a to: dobroć woli bożej, przywiązanie ojcowskie, cnota cierpliwości, przykład Chrystusa i świętych, pożyteczność kary, jej krótkotrwałość, lekkość, konieczność oraz następujące po niej przyjemności.

Dobroć – powiadam – **woli bożej**, która gniewem swoim nie tamuje miłosierdzia swego. Boć, jako się wyżej rzekło, z gniewu bożego ku ludziom pochodzi karząca dyscyplina, ponieważ chłopiec przychodzi na ten świat z nieświadomością i pożądlivością; przeciw tym dwóm niedostatkom nad zmysłami jego czuwa zakaz i nauka, pełne trudów i boleści – jako że

---

¹ *Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej*, t. 1: *Od wychowania pierwotnego do końca XVIII stulecia*, wybór i oprac. S. Wołoszyn, red. tomu A. Rutkowska, Kielce 1995, passim.

opieka boska nawet potępionych nie opuszcza całkowicie. To mówi Augustyn w ostatniej księdze *De civitate Dei*. Stąd jest jasne, że z ulitowania bożego wymierza się karę dzieciom. Dlatego też o dorosłym Lucyliuszu mówi Seneka: "Mąż zacny, cokolwiek go spotka, zniesie spokojnie; będzie bowiem wiedział, że to go spotkało wedle prawa bożego, wedle którego wszystko się dzieje". I znowu tenże do tegoż Lucyliusza: "Niech się podoba człowiekowi to wszystko, co się Bogu podoba – dla tego samego, że się Bogu podoba".

Druga przyczyna to przywiązanie ojcowskie, które z miłości wymierza dzieciom surową karę, wedle tego co mówi *Eccles. XXX*: "Kto kocha syna, często go chłoszcze". Stąd to płynie owo zdanie Augustyna: "Nie każdy, kto pobłaza, jest przyjacielem, i nie każdy, kto chłoszcze, jest nieprzyjacielem. Lepiej jest z surowością kochać, niż z łaskawością oszukiwać". To są słowa Augustyna. A to samo mówi *Księga Przypowieści*, rozdz. XXVII: "Lepsze jest ukaranie niż ukryta miłość". I znowu: "Lepsze są rany zadane przez kochającego niż zdradliwe pocałunki nienawidzącego". I znowu o karze ojcowskiej mówi Augustyn w kazaniu o synu centuriona, co jest również cytowane w *Kanonie* rozdz. XXIII, 1: "Wiele czynić trzeba nawet względem opornych, których z życzliwą surowością karać należy, licząc się raczej z ich pożytkiem niż z ich wolą. Albowiem w karaniu syna, choćby surowym, nigdy nie milknie miłość ojcowska, musi się to jednak dziać choćby wbrew jego woli i niech go boli, jeśli on oporny tylko przez ból może być uleczony". To Augustyn. Zresztą razy ojcowskie, nawet gdyby były niesprawiedliwe, muszą być spokojnie cierpiane, według powiedzenia Terencjusza w *Andria*: "Skąd ci wypłynęła korzyść, wypada znieść i przykrość". O tym też mówi Apostoł do Żydów XII: "Któryż jest syn, którego by nie karał ojciec".

Trzecia przyczyna to cnota cierpliwości, która tak się przedstawia według Tulliusa w I ks. *Retoryki*: "Cierpliwość – powiada – jest to dobrowolne i długotrwałe znoszenie rzeczy bolesnych i przykrych ze względu na uczciwość lub pożytek". To Tullius. Jakaż zaś może być uczciwsza lub pożyteczniejsza przyczyna cierpienia, jak chęć zdobycia mądrości lub nabycia cnoty? A do tych dwóch celów zmierza wszelka karność względem chłopców. Słusznie też powiedziano, że cierpliwość musi być dobrowolna i długotrwała, albowiem ani kto w ogóle cierpi z przymusu, nie ma zasługi u Boga, ani kto straci wytrwałość, nie zdobywa nagrody. O zaletach cierpliwości wydał książeczkę święty męczennik Cyprian, w której tak ją zaleca: „Cierpliwość – powiada – jest to cnota wspólna nam z Bogiem. A jakaż to chwała stać się Bogu podobnym! Jakież to szczęście posiadać wśród swych cnót taką, co może zrównać chwale bożej! [...] Nic też innego bardziej nie odróżnia sprawiedliwych od niesprawiedliwych, jak to, że w nieszczęściu niesprawiedliwy z niecierpliwości złorzeczy i skarży się, a sprawiedliwy chwalony jest za swą cierpliwość. Wreszcie cierpliwość zachowuje nas dla Boga i Bogu zaleca,

bo ona gniew miarkuje, język poskramia, myślą rządzi, pokoju strzeże, porządkiem kieruje, gwałtowność możnych hamuje, nędzę biedaków łagodzi, w powodzeniu czyni pokornym, w niepowodzeniu mężnym, uczy szybko przebaczać tym, co zawinili, ich zaś skłania, by długo i gorąco przepraszać, podstawy wiary umacnia, początki nadziei rozwija, czynem kieruje”. To Cyprian. Wreszcie, jak świadczy Platon cierpliwość jest rdzeniem całej filozofii. Skąd i Salomon w *Przypowieściach* XI powiada: ”Naukę męża rozpatruje się po cierpliwości”.

Czwarta racja lub przyczyna to przykład Chrystusa i innych świętych. Albowiem Chrystus sam najpierw słowem nauczał cierpliwości nie tylko w dyscyplinie, ale i w krzywdzie, mówiąc: ”Nie sprzeciwiajcie się złu, lecz jeśli cię kto uderzy w prawy policzek, nadstaw mu zaraz drugi”. A do czego słowem wzywał, później sam przykładem własnym pouczał. Albowiem nie tylko przyjmował policzek i razy, ale w końcu całe ciało wystawił na krzyż, jak czytamy u Mateusza XXVII [...]. I tak choć był prawdziwym synem bożym, jednak nie uchylił się od najwyższej kary, jakkolwiek żadną miarą nie zasłużył na jakiegokolwiek karanie, jedynie tylko, aby dać nam wzór poddania się dyscyplinie, według słów św. Piotra [...]. Wszyscy zatem chrześcijanie, nie tylko chłopcy, ale i dorośli, powinni ochoczo przyjmować kary, nie tylko za swe przewinienia, jak również dla Jego przykładu [...]. Wreszcie wszyscy święci przyjmowali kary jako przybrani synowie boży [...].

Piąta przyczyna to użyteczność samej kary, a ta jest czworaka. Pierwsza to wykształcenie ku prawdziwej mądrości i dobremu postępowaniu. Jak powiedziano według Jeremiasza VI: ”Poprzez wszelki ból i biczowanie wykształcisz się Jeruzalem”. Stąd mówi się w *Przypowieściach* XXIX: ”Różga i karanie dodaje mądrości”. Druga to przyzwyczajenie do znoszenia, co jest bardzo w tym życiu potrzebne. Albowiem jak wyżej powiedziano za Cyprianem: ”Którzy się pocą i trują w nędzy tego życia, jakaż pociecha ponad cierpliwość więcej im pomóc zdoła?” Do cierpliwości zaś mocno przyczynia się nawyknięcie wkorzenione od dzieciństwa. Wszak i rekrutów zwykło się ćwiczyć przed bitwą, podobnie przyda się chłopcom miarkowanie i ćwiczenie dyscypliną [...]. Trzecia to upokorzenie w celu zduszenia nadętości serca. Bardziej bowiem upokarza kara zadana przez drugiego niż przez siebie samego. Dlatego to mnisi za swe przewinienia zwykli otrzymywać karę wobec wszystkich w kapitule, aby bardziej się upokorzyli i oczyścili, cierpiąc jednocześnie wstyd z bólem. [...] Czwarta korzyść to ukaranie samego przewinienia dla osiągnięcia lekarstwa odpuszczenia. Co teraz zostało pomszczone przez karę, o ile tę się cierpliwie przyjmuje, zyskuje odpuszczenie i uchodzi przyszłej kary. Dlatego o chłopcu stoi w *Przypowieściach*: „Ty uderzysz go różgą i wybawisz z piekieł duszę jego”.

Szósta racja, czyli przyczyna, by karę ścierpieć, jest krótkotrwałość samej kary. Oczywiście podług tego zdania Apostoła, że chłopiec jest pod władzą opiekuńczą aż do czasu naznaczonego przez ojca. A w istocie, co trwa krótko, łatwiej to ścierpieć.

Siódma to lekkość kary. O czym stoi w *Przypowieściach*: "Nie umykaj kary od chłopca, jeśli go bowiem skarcisz różgą, nie umrze z tego".

Ósma to konieczność kary, ta zaś jest dwojaka, a mianowicie dla uleczenia i dla niemożności sprzeciwu. Konieczna jest dla uleczenia, ponieważ inaczej niepodobna usunąć zła nieświadomości ani zahamować zgnilizny pożądliwości jak tylko przez ukrócenie ich karami, podobnie jak nie można uleczyć rany cielesnej inaczej niż przez wycięcie lub wypalenie. Przy tym jest niemożność sprzeciwu, bo chłopiec, choćby i nie chciał, jednakże pod przymusem zniesie karę. Najlepszym więc lekarstwem w takim położeniu jest zniesć ją nie tylko cierpliwie, ale i ochotczo i z konieczności zrobić cnotę. Albowiem już sama dobra wola ścierpienia nie tylko jest zasługą u Boga, ale i samą surowość kary bardzo łagodzi. Ból jeśli go nie zwiększasz własnym mniemaniem, jest lekki i sam go czynisz lekkim, jeśli za lekki go uważasz.

Dziewiąta racja, czyli przyczyna chętnego znoszenia kary, to przyjemność po niej następująca. A ta jest dwojaka, mianowicie natychmiastowa i przyszła. Natychmiastowa zaś jest trojaka. Po wyrośnięciu z lat dziecinnych słodkie jest wspomnienie wycierpianej kary. Nie tylko słodkie jest samo wspomnienie, ale nawet miłe jest opowiadanie o niej. Naturalna jest bowiem radość, że się moje zło skończyło. Trzecia zaś jest przyjemność skutkiem osiągnięcia sprawiedliwości lub mądrości, z których jedna jak druga zawiera rozkosz niesłychaną. Te trzy przyjemności oznaczone są w różdźce Aarona, która zakwitła, zazieleniła się i owoc wydała, jak czytamy w *Księdze Numeri XVII*. Kwitnie bowiem różga przez pełne woni przypominanie sobie zasłużonej kary. Zielenieje przez miłe i wdzięczne tego opowiadanie. Owoce wydaje przez nabycie sprawiedliwości lub mądrości [...].

Słowniczek pojęć:

Augustyn z Hippony – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Augustyn;3872361.html>.

De civitate Dei (O państwie Bożym) – teologiczny traktat autorstwa Augustyna z Hippony.

Lucyliusz Junior – filozof, cesarski prokurator, przyjaciel Seneki.

Seneka Młodszy – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Seneka-Mlodszy;3973937.html>.

Ecclesiastici – księgi do czytania w kościele.

Księga Przypowieści (Salomona) – księga dydaktyczna, część Starego Testamentu.

Terencjusz – <https://pl.wikipedia.org/wiki/Terencjusz>.

Andria (właśc. *Dziewczyna z Andros*) – komedia napisana przez Terencjusza.

Marek Tulliusz Cyceon – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Cyceon;3888583.html>.

Cyprian z Kartaginy – ur. w latach 200–210; święty. pochodził z zamożnej rodziny. Jego ojciec był senatorem. Od urodzenia żył w rzymskiej prowincji Afryka (obecna Tunezja). Zdobył wykształcenie i rozpoczął pracę jako adwokat. Był także retorem. Pod wpływem kapłana Cecyliusza w 245 r. przyjął sakrament chrztu, po czym niedługo rozdał majątek ubogim i wstąpił do stanu kapłańskiego, po czym po trzech latach został biskupem. Był w konflikcie z papieżem Stefanem I na tle chrztu heretyków, uznając go za nieważny. Kiedy w 252 r. w Kartaginie wybuchła epidemia, Cyprian wspierał chorych. Po dojściu do władzy cesarza Waleriana, rozpoczęły się prześladowania chrześcijan. W ich toku biskup Cyprian został zatrzymany i przesłuchany w 257 r. przez prokonsula Aspazjusza Paternusa. Skazany został na wygnanie do Korby (w Tunezji). Po kolejnym przesłuchaniu przez nowego prokonsula Galeriusza Maksyma, Cyprian został skazany na śmierć przez ścięcie mieczem z powodu niezłożenia ofiary rzymskim bogom. Egzekucja została wykonana 14 września 258 r. na Villa Sexti koło Kartaginy. Cyprian jest autorem kilku traktatów do wiernych, w tym jednego dotyczącego natury jedności Kościoła².

Platon – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/platon;3958022.html>.

U Mateusza – tzn. w *Ewangelii św. Mateusza* będącej częścią *Nowego Testamentu*.

Jeruzalem – Jeruzalem ma symbolizować bezpieczeństwo i stabilność; Nowe Jeruzalem zaś to apokaliptyczne miasto dla zbawionych.

Księga Numeri (Liczby) – część *Starego Testamentu*.

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jaki – zdaniem autora tekstu – powinien być stosunek dorosłych do represyjnego karania dzieci?
2. W jaki sposób autor wyraża się o dzieciństwie?
3. W jaki sposób dzieci powinny przyjmować kary?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Jak Bóg ma się odnosić do intensywności dyscypliny?
2. Gdzie autor szuka uzasadnienia stosowania surowego wychowania?

---

² R. Gniła, *Święci i błogosławieni każdego dnia. Imiennik według Kalendarza Liturgicznego Kościoła Katolickiego*, Katowice 2014, s. 466.

3.Co odgrywa kluczową rolę w relacjach dziecko-rodzic?

Literatura pomocnicza.

Fijałkowski A., *Wincenty Z Beauvais OP (ok. 1194-1264) o wychowaniu*, „Rozprawy z dziejów oświaty” 1997, t. 38, s. 11–26 .

Fijałkowski A., *Puer eruditus. Idee edukacyjne Wincentego z Beauvais (ok 1194-1264)*, Warszawa 2001.

Brzeziński W., *Obraz postaw i powinności dzieci wobec rodziców w pełnym średniowieczu(w świetle De regimine filiorum nobilium Wincentego z Beauvais i De regimine principum Idziego Rzymianina)*, „Wychowanie w Rodzinie” 2013, t. 7, nr 1, s. 33–47

Najważniejsze cezury:

Jak wyżej wspomniano, opisywane dzieło powstało około roku 1245. W tym roku odbył się Sobór lyoński I, zwołany przez wielkiego papieża Innocentego IV głównie z powodu konfliktu papieżstwa z cesarzem Fryderykiem II. Na soborze podjęto decyzję o ekskomunice cesarza i detronizacji. W Europie trwała wówczas od kilku lat wojna z Mongołami. Także w 1245 r. rozpoczęła się podróż do Karakorum, ówczesnej stolicy wspomnianych Mongołów, której przewodził papieski poseł Jan da Pian del Carpine wraz z m.in. Benedyktem Polakiem. Wyprawa przechodziła przez Polskę, w tym przez dwór księcia krakowskiego Bolesława Wstydlivego.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek.